

BOBUR RUBOIYLARINING POETIK TAHLILI

Murodova Nilufar Shuhratjon qizi

Fargʻona davlat universiteti

filologiya fakulteti oʻzbek tili yoʻnalishi

3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Boburning “Bu dunyoda kim oʻtmas” ruboiysi badiiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Asarda foniylk, umrning oʻtkinchiligi, avlodlar almashinuvi va hayot mazmuni kabi mavzular yoritiladi. Ruboiyning har bir misrasi sanʼatlar, ritorik savollar, badiiy umumlashtirish hamda shoirning falsafiy mushohadalari asosida izohlanadi. Tadqiqotda ruboiyning gʻoyaviy xulosasi — hayotning qadrini bilish, vaqtni mazmunli oʻtkazish va insonning maʼnaviy yetuklikka intilishi zarurligi — asosiy nuqta sifatida koʻrsatib beriladi. Maqola ruboiyning Bobur lirikasidagi oʻrni va uning falsafiy teranligini ochib beradi.

Kalit soʻzlar: Bobur, ruboiy, foniylk, oʻtkinchilik, umr mazmuni, falsafiy lirika, ritorik savol, badiiy tahlil, avlodlar almashinuvi, vaqt qadri, maʼnaviy yetuklik.

Annotation: This article provides a literary and philosophical analysis of Babur’s quatrain “Who does not pass away in this world.” The study explores themes such as mortality, the transience of life, generational succession, and the search for meaning. Each line of the quatrain is examined through rhetorical devices, artistic expression, and the poet’s contemplative reflections. The article highlights the main idea of the poem — the importance of valuing life, using time meaningfully, and striving for spiritual maturity. The research underscores the significance of this quatrain within Babur’s lyrical heritage and reveals its philosophical depth.

Keywords: Babur, quatrain, mortality, transience, meaning of life, philosophical lyricism, rhetorical question, literary analysis, generational cycle, value of time, spiritual maturity.

Zahiriddin Muhammad Bobur o'zbek mumtoz adabiyotining ulkan namoyandalaridan biri sifatida nafaqat tarixiy shaxs, balki teran tafakkur sohibi, badiiyatning nozik sir-asrorlarini chuqur anglagan ijodkor sifatida e'tirof etiladi. Uning ruboiylari qisqa shaklda bo'lsa-da, mazmunan yuksak, falsafiy mushohadalarga boy va ko'p qirrali badiiy ma'no kasb etadi. Ayniqsa, Bobur lirikasida inson ruhiyati, hayotning mazmuni, foniylilik va boqiylik, muhabbat, vafodorlik, vaqt qadri kabi mavzular o'ziga xos tarzda talqin etiladi.

Ko'nglumni quvvat etganim sensen, ey dilbar,

Dardimga davlat etganim sensen, ey dilbar.

Har ne chaqa vasfing etayin, bo'lmas ado,

Kim ushbu ne'mat etganim sensen, ey dilbar. ¹

Ushbu ruboiyning markaziy g'oyasi – oshiqning ma'shuqaga cheksiz sadoqati, uning ruhiy hayotida tutgan o'rni va muhabbatning qalbni quvvatlantiruvchi qudratidir. Birinchi misrada oshiq ko'nglining mustahkamligi va hayotiy madadining manbai aynan ma'shuqa ekanini ta'kidlaydi. “Ko'nglumni quvvat etganim sensen” birikmasi oshiqning ruhiy tayanchini ifodalaydi. Boburda ko'ngil – insonning eng nozik, eng halis ichki olami sifatida talqin qilinadi. Ikkinchi misrada “dardimga davlat” iborasi o'ziga xos badiiy metafora bo'lib, muhabbat dardini ham ne'mat, baxt deb qabul qilish holatini ifodalaydi. Oshiq uchun iztirob ham go'zal, chunki u iztirobning sababchisi – dilbarning o'zi. Uchinchi misrada shoir ma'shuqasining husnini ta'riflashning imkoni yo'qligini ta'kidlaydi: “Har ne chaqa vasfing etayin, bo'lmas ado”. Bu fikr Sharq mumtoz poeziyasida keng uchraydigan “vasfning ado bo'lmasligi” motivining o'ziga xos boburona talqinidir. Oxirgi misra esa ruboiyning asosiy badiiy butunligini yakunlab, oshiq ma'shuqani ilohiy ne'mat darajasiga ko'taradi. Ma'shuqa oshiqning hayotida ruhiy quvvat, davo, yorug'lik va sadoqat manbai sifatida gavdalanadi.

¹ Bobur. *Devon*. – Toshkent: Fan, 1965. – B. 112

Xulosa qilib aytganda, ushbu ruboiy Bobur lirikasining o‘ziga xos jihatlarini — samimiylilik, mazmundorlik, tasvirning ixcham va lo‘nda bo‘lishi, metaforik kuch va ruhiy ohangning musiqiy uyg‘unligini yorqin namoyon etadi.

Shoirning “Bu dunyoda kim o‘tmas” mazmunida boshlanuvchi ruboiysi eng keng tarqalgan falsafiy-lirik asarlaridan bo‘lib, unda foniylilik, umrning qisqaligi va hayotning qadrini bilish zarurati yuksak badiiylilik bilan ifodalangan.

“Bu dunyoda kim o‘tmas, ayt, qayda bor panoh?

Yo‘q kimsa boqiy emas, yo‘q hech kimsaga najoh.

Ko‘p kimsalar kelibdir, ketmishdir hech nishon,

Bu dunyoda bor ekan, qadrin bil, ey gunoh.” ²

Ruboiyning birinchi misrasi — “Bu dunyoda kim o‘tmas” — shoirning o‘quvchiga qaratilgan ritorik savoli bo‘lib, hayotning o‘tkinchiligi haqidagi abadiy haqiqatni eslatadi. Savol shakli ruboiyning falsafiy ohangini kuchaytirib, uni mushohada ruhiga yo‘naltiradi. Bobur bu yerda o‘limning barchaga xos tabiiy jarayon ekanini ta’kidlaydi va bu bilan Sharq falsafasidagi foniylilik motiviga hamohang mazmun yaratadi.

Ikkinchi misra: “Yo‘q kimsa boqiy emas, yo‘q hech kimsaga najoh”, — ikki karra inkor orqali tasdiq berish, ya’ni taqrir san’atiga asoslanadi. “Baqiy emas” va “najoh yo‘q” iboralari bir-birini mustahkamlab, o‘limning umumiy qonuniyat ekanini qat’iy ohangda bildiradi. Bobur badiiy-falsafiy mushohada orqali insonning abadiylik izlash tabiati behudaligini ko‘rsatadi. “Ko‘p kimsalar kelibdir, ketmishdir hech nishon” misrasi Sharq adabiyotida keng uchraydigan avlodlar almashinuvi tasavvuriga uyg‘undir. Bobur tarixiy tajribaga tayangan holda, dunyoga kelganlarning ketgani, ketganlarning esa hatto “nishoni” yo‘qligini ta’kidlaydi. Bu misrada insoniyatning abadiy aylanish jarayoni, vaqtning shafqatsiz o‘tishi va izzat ketish motivi badiiy umumlashtirish bilan beriladi.

² Bobur. *Devon*. — Toshkent: Fan, 1965. – B. 118

Ruboiy oxirida shoir: “Bu dunyoda bor ekan, qadrin bil, ey gunoh,” deb insonni hushyorlikka chaqiradi. Bu misra asarning asosiy g‘oyaviy xulosasini beradi: hayot o‘tkinchi bo‘lsa-da, uning mazmunini to‘g‘ri anglash, vaqtni qadrlash va ma’naviy barkamollikka intilish har bir inson uchun zarurdir. Bobur inson hayotini behuda o‘tkazmaslik g‘oyasini tarannum qiladi.

Xulosa qilib aytganda, “Bu dunyoda kim o‘tmas” ruboiysi Bobur falsafiy lirikasining yorqin namunasi bo‘lib, unda foniylilik, umr mazmuni, vaqt qadrlashni bilish, avlodlar almashinuvi kabi masalalar ixcham va lo‘nda shaklda, yuqori badiiylik bilan ifodalangan. Ruboiy o‘zining mushohada ruhi, ritorik savollari, badiiy umumlashtirish kuchi va muallifning teran hayotiy tajribasi bilan ajralib turadi. Ushbu ruboiy Bobur tafakkurining falsafiy yoyilishini ko‘rsatib, o‘quvchini hayot haqida chuqur o‘ylashga chorlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bobur, Z.M. *Devon*. — Toshkent: Fan nashriyoti, 1965.
2. Karimov, N. *Boburning lirik merosi*. — Toshkent: Adabiyot va san’at, 1989.
3. Sirojiddinov, Sh. *O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi*. — Toshkent: Fan, 2010.
4. Tursunov A., Sharq mumtoz adabiyotida foniylilik motivi. — Toshkent: Fan, 2012.